

sedilmektedir (Luka, 22/20; Korintoslulara Birinci Mektup, 11/25; Korintoslulara İkinci Mektup, 3/12-18). Ahid kavramının yanında reformist (Calvinist) Hıristiyanlık içinde gelişen ve "ahid teolojisi" olarak isimlendirilen diğer bir inanişâ göre Tanrı en başta bütün insanlık adına Âdem'le bir ahid yapmış, bu ahidin ihlâl edilmesi üzerine seçilmişler adına ikinci Âdem konumundaki İsa ile yeni bir ahid gerçekleştirmiştir. Kurtuluş ise bu son ahde girmeye bağlı görülmüştür (ERE, IV, 216).

Kur'an-ı Kerim'de sika kavramı dokuz âyette yer almakta, yirmi beş âyette de mîsâk kelimesi geçmektedir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "vşk" md.). Kur'an'da ahid ve mîsâk kelimeleri genellikle birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılmakla birlikte ahid geniş mânada her türlü dinî, siyasî ve sivil anlaşmayı ifade etmekte (bk. AHİD), mîsâk ise daha ziyade dinî mahiyette ve bir nevi kayda bağlanmış veya pekiştirilmiş sözleşmeye işaret etmektedir. Nitekim Allah'ın, tevhid dinini yaymak ve kendilerinden sonra gelecek peygamberi tasdik etmek üzere bütün nebîlerden -ve ümmetlerinden- aynı şekilde peygamberlere ve ilâhî emir ve nehiylere uyma konusunda inananlardan aldığı sözden bahseden, ayrıca ilgili sözleşme hükümlerini de zikreden âyetlerde çoğunlukla mîsâk kelimesi kullanılmaktadır (el-Bakara 2/83-84; Âl-i İmrân 3/81; el-Mâide 5/12-13). Bazı hadislerde insanlar arasındaki yemin (Dârimî, "Rikâk", 92; Müslim, "Tevbe", 27) veya anlaşma (Buhârî, "Meğâzî", 10; Müslim, "Cihad", 98) ve Allah'a verilen söz (Buhârî, "Meğâzî", 14; Müslim, "İmân", 299) kapsamında olmak üzere mîsâkla ahid yan yana zikredilmekte, fakat Allah'ın Âdem'in zürriyeti, peygamberler, Ehl-i kitap ve âlimlerle ahidleşmesine atıf yapılan yerlerde genellikle sadece mîsâk kullanılmaktadır (*Müsned*, I, 272; V, 135; Dârimî, "Muqaddime", 56, 57).

Bazı müfessirlere göre ahid kelimesiyle Allah'ın kullarını sorumlu tuttuğu bütün emir ve nehiyeler, mîsâk ile de bunları tekit eden deliller kastedilmektedir (Fahreddin er-Râzî, XIX, 46; Kurtubî, IX, 307-308). Elmalılı Muhammed Hamdi'ye göre Allah başlangıçta Âdem'in zürriyetiyle iman ve kulluk üzerine ezeli bir anlaşma yapmıştır; insan akli ve yaratılışı da bu anlaşmayı desteklemektedir (*Hak Dini*, I, 245; bk. BEZM-i ELEST). Bilhassa "Allah ile insanlar arasındaki sözleşme" mânasında kullanıldığında ahidle mîsâk arasında ince bir anlam farkı göze çarpmakta-

dır. Buna göre ahid aralarındaki anlaşmaya dayanarak Allah'ın insanlar üzerindeki hakkına, onlara yönelik vaad, emir ve bilgilendirmesine (el-Bakara 2/40; er-Ra'd 13/20; en-Nahl 16/91; Yâsîn 36/60), mîsâk ise insanların Allah'a verdikleri sağlam söze (el-Bakara 2/93; en-Nisâ 4/155; el-Mâide 5/7) işaret etmektedir. Kur'an'da Allah'a karşı gelmekten sakınan müminlerin vasıfları sayılırken ahde vefa gösterme özellikleri de belirtilmektedir (el-Bakara 2/177; Âl-i İmrân 3/76; er-Ra'd 13/20; krş. el-Meâric 70/32). Ayrıca inananların, antlaşmaların hükümlerine riayet ettikleri müddetçe müslüman olmayan taraflara da verilen söze göre uygulamada bulunmaları emredilmektedir (et-Tevbe 9/4, 7). Kur'an'da bunlardan başka Allah adına verilen ahidin bozulmaması istenmekte (en-Nahl 16/91), muahedelerine sadık kalanlara büyük mükâfat vaad edilmekte (el-Feth 48/10) ve Allah'a karşı ahidlerini hiçe sayanların âhirette hiçbir pay alamayacakları haber verilmektedir (Âl-i İmrân 3/77).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İşfahânî, *el-Müfredât*, "vşk" md.; *Lisânü'l-Arab*, "vşk" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "vşk" md.; *Müsned*, I, 272; V, 135; Dârimî, "Muqaddime", 56, 57, "Rikâk", 92; Buhârî, "Meğâzî", 10, 14; Müslim, "İmân", 299, "Cihâd", 98, "Tevbe", 27; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, II, 148; III, 142; XIX, 46; Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 307-308; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 245; Sâlih Uzeyme, *Muhtalâhât Kur'âniyye*, Beyrut 1414/1994, s. 394-397; F. M. Denny, "Some Religio-Communal Terms and Concepts in the Qur'ân", *Numen*, XXIV, Leiden 1977, s. 47-59; C. E. Bosworth, "Mithâk", *El²* (Ing.), VII, 187-188; M. Weinfeld, "Covenant", *EJd.*, V, 1012-1022; J. A. MacCulloch, "Covenant", *ERE*, IV, 206-209; W. A. Brown, "Covenant Theology", *a.e.*, IV, 216-224; D. R. Hillers, "Covenant", *ER*, IV, 134-136.

SALİME LEYLA GÜRKAN

MÎSÂK-ı MİLLÎ

(ميثاق ملی)

Osmanlı

Mebusan Meclisi tarafından ilân edilen ve barış şartlarını açıklayan bildiri.

Ahd-i Millî ve Peymân-ı Millî olarak da ifade edilir. Hazırlanmasına Erzurum ve Sivas kongrelerinde başlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, 12 Ocak 1920'de çalışmalarına başlayan Meclis-i Meb'ûsan'ın seçilen bazı üyelerine bir grup oluşturulmalarını ve kongrelerde alınan kararlar doğrultusunda millî istekleri karşılayacak bir program hazırlamalarını tavsiye etti. Başta Rauf Bey (Orbay) olmak üzere Kuvâ-yi

Milliye taraftarı mebuslar İstanbul'a geldiklerinde meclis ikinci başkanı Hüseyin Kâzım Kadri Bey'in öncülüğünde düzenlenen bir metinle karşılaştılar. Bu sebeple Ahd-i Millî adıyla bir komisyon kurularak değişik metinlerin birleştirilmesine karar verildi. Komisyon çalışmalarını sürdürürken Mustafa Kemal Paşa sekiz maddeden oluşan bir metni Rauf Bey'e gönderdi. Komisyon, ana ilkeleri itibarıyla Erzurum ve Sivas kongreleri kararlarını yansıtan ve mecliste oluşturulan Felâh-ı Vatan grubunun programı olarak düşünülen bu metni bütün meclis üyelerinin kabul edileceği şekilde yeniden düzenledi. Mustafa Kemal'in metninde, Sivas Kongresi kararlarının birinci maddesindeki gibi, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanması esnasında Türk ordularının bulunduğu hattın içinde kalan, müslüman çoğunluğun yaşadığı toprakların fiilen veya hükmen hiçbir sebeple ayrılma ve bölünme kabul etmez bir bütün olduğu (md. 1), Arap çoğunluğun yaşadığı toprakların geleceğinin tayini hakkının Arap halkına ait bulunduğu (md. 3) açıklanıyordu (*Atatürk'ün Bütün Eserleri*, VI, 163-166).

Wilson prensiplerini esas alan komisyon, "mütareke hattının içinde ve dışında kalan topraklar" kaydını çöyarak 1914 yılındaki Osmanlı topraklarının bölünmez olduğunu ortaya koydu. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'un barış şartlarına göre Osmanlı toplumlarının geleceği halkın serbest oyu ile belirlenecekti. Osmanlı hükümeti bu prensibi esas alarak mütarekeyi imzalamıştı. Komisyon, mütarekenin imzalandığı sırada Türk askerinin hâkim olduğu toprakların bize ait olduğunu söylemek yerine işgal edilen yerlerin dışında kalan topraklara sahip çıkarken işgal altındaki topraklardan da vazgeçmediğini açıklamaktaydı. Ahd-i Millî Beyannâmesi adı verilen metin, 28 Ocak'ta Meclis-i Meb'ûsan'da yapılan özel bir toplantıda 121 mebus tarafından imzalandı. Bazı kaynaklar bu metnin meclisin gizli oturumunda kabul edildiğini yazarsa da meclis o gün herhangi bir oturum yapmamıştır. Konu dış meseleleri yakından ilgilendirdiği için yayımlanmadan önce hariciye memurları tarafından incelenmesi ve tercüme edilmesi, bunların tamamlanmasına kadar gizli tutulmasına karar verildi. Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey'e gönderdiği bir yazıda "mütareke hattının içinde ve dışında" ifadesiyle sınır konusundaki prensiplerden bir hayli uzaklaştığını hatırlattı. "Sınır konusunda esas milliyettir" diyen Rauf

MİSÂK-I MİLLÎ

Bey, mütareke sınırının bu milliyetler sınırını genel olarak göstermek maksadıyla zikredildiğini, bu şekilde Türk olan Süleymaniye ve Kerkük şehirlerinin de dahil edildiğini bildirdi (a.g.e., VI, 169-171).

Edirne mebusu Şeref Bey (Aykut), meclise bir önerge verip 28 Ocak'ta komisyonun kabul ettiği bildirinin basına ve parlamentolara tebliğini ve tercihen müzakeresini istedi. Bazı üyeler doğrudan tebliğini istedilerse de başkan, zapta geçirilmesi için mutlaka okunması gerektiğini söyleyerek 17 Şubat 1920 tarihli toplantının ikinci oturumunda Şeref Bey'e söz verdi. Bütün üyelerin gayretiyle ortaya "peymân-ı müebbed-i millî" çıktığını ve bunun bir misâk-ı millî olduğunu belirten Şeref Bey "Ahd-i Millî" başlıklı bildiri okudu. Oy birliğiyle kabul edilen metin "Misâk-ı Millî" adıyla yayımlandı. Fransızca'ya çevrilerek bütün hükümetlere ve parlamentolara gönderildi. Altı maddeden oluşan Misâk-ı Millî Beyannâmesi'nin

girişinde Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerinin devletin bağımsızlığı ve milletin geleceğinin, haklı ve sürekli barışa kavuşmanın aşağıdaki esaslara tamamen uyulmasıyla mümkün olduğunu ve bu esaslar dışında Osmanlı saltanatını yaşatmanın imkânsız bulunduğunu kabul ettikleri vurgulanmaktadır. Barış şartları özetle şunlardır: 1. Osmanlı Devleti'nin sadece Arap çoğunluğunun yaşadığı, 30 Ekim 1918 tarihli mütarekenin imzalanması sırasında işgal altında kalan kısımlarının mukadderatı ahalisinin serbestçe vereceği oylara göre belirleneceğinden adı geçen mütareke hattının içinde ve dışında dinen, ırken, emelen birleşmiş, karşılıklı sevgi ve fedakârlık hisleriyle dolu, örfi ve içtimâî haklarıyla mahallî şartlara tamamen riayetkâr Osmanlı - İslâm ekseriyetiyle mekûn bulunan kısımların tamamı hakikaten ve hükmen hiçbir sebeple ayrılma kabul etmez bir bütündür. 2. Ahalisi ilk serbest kaldığı zamanda genel oylarıyla anavata-

na katılmış olan elviye-i selâse (Kars, Ardahan, Batum) için gerektiğinde tekrar genel oya başvurulmasını kabul ederiz. 3. Trakya barışına bağlanan Batı Trakya'nın hukukî durumunun tesbiti de orada yaşayanların serbestçe beyan edecekleri oylara göre belirlenmelidir. 4. İslâm hilâfetinin makarrı, saltanatın pâyitahtı ve Osmanlı hükümetinin merkezi olan İstanbul şehriyle Marmara denizinin güvenliği her türlü tehlikeden korunmuş olmalıdır. Bu esas saklı kalmak şartıyla Akdeniz ve Karadeniz boğazlarının dünya ticaret ve taşımacılığına açık kalması hakkında bizimle diğer bütün ilgili devletlerin müttefikane verecekleri karar geçerlidir. 5. İtilâf devletleriyle düşmanları ve bazı ortakları arasında kararlaştırılmış olan antlaşma hükümleri çerçevesinde azınlıkların haklarına -civar ülkelerdeki müslüman ahali- nin de aynı haklardan faydalanması şartıyla- riayet edilecektir. 6. Millî ve iktisadî gelişmemizin imkân dairesine girmesi ve

Kanaat Kitabevi tarafından hazırlanan ve millî sınırları gösteren 1/2.250.000 km. ölçekli "Yeni Misâk-ı Millî Haritası"

daha modern bir idareye kavuşmamız için her devlet gibi bizim de gelişme araçlarımızın temininde tam bağımsızlığa ve serbestliğe sahip olmamız hayat ve bekamızın esas temelidir. Bu sebeple siyasi, adli, mali ve diğer gelişmelerimizi engelleyici kayıtlara karşıyız. Tahakkuk edecek borçlarımızın ödenme şartları da bu esaslara aykırı olmayacaktır (*Meclis-i Mebûsan Zabıt Ceridesi*, I, 143-145).

Galip devletlerin barış tekliflerine karşı Osmanlı Parlamentosu'nun cevabı olarak ilân edilen Mîsâk-ı Millî tepkiyle karşılandı. İtilâf devletleri 16 Mart'ta İstanbul'u resmen işgal ettiler. Meclisi basarak ileri gelen mebusları ve aydınları tutuklayıp Malta'ya sürdüler. 18 Mart'ta çalışmalarına ara veren Meclis-i Meb'ûsan 11 Nisan'da padişah tarafından feshedildi. Millet'in temsilcileri 23 Nisan'da Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi adıyla toplanarak ülke yönetimine el koydular. Mîsâk-ı Millî yeni Türk Devleti'nin ilkelerini belirleyen, gerçekleşmesi için sonuna kadar çalışılacak millî ülkü, hedef ve kutsal and oldu. 1920'lerde Mîsâk-ı Millî belgesine dayanılarak hazırlanan Yeni Mîsâk-ı Millî Haritası'nda İskenderiye-Port Said hizasına kadar olan bugünkü Suriye, Lübnan, Filistin ve Irak toprakları üzerinde hak iddia edilmektedir. Ayrıca Adalar, Kıbrıs ve Batum da yeni Türkiye'nin sınırları içinde gösterilmektedir. Ancak siyasi gelişmeler bu hedeflere tam olarak ulaşılmasını engellemiştir. Batum, 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile Gürcistan'a bırakılırken San Remo Konferansı, Lübnan ve Suriye'yi Fransa manda yönetimine verdiğiinden (Nisan 1920) Fransa Büyük Lübnan Devleti'nin kurulduğunu ilân etti (Eylül 1921). Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetiyle Fransa arasında 20 Ekim'de imzalanan Ankara İtilâfnâmesi'yle bugünkü sınır çizilerek Suriye ve Lübnan Fransa'ya bırakıldı. Özel statü ile Fransız yönetimine verilen Hatay 23 Haziran 1939'da anavatana katıldı. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile Osmanlı Devleti tasfiye edilirken Mîsâk-ı Millî sınırları içinde gösterilen Irak, Filistin, Kıbrıs, Ege adaları ve Batı Trakya da yeni Türkiye Devleti sınırları dışında bırakıldı. Mecliste kabul edilen ve meclis tutanaklarında kayıtlı bulunan Mîsâk-ı Millî metninde mütareke çizgisinin içinde ve dışında kalan toprakların bölünmez bir bütün olduğu yazıldığı halde konuyla ilgili eserlerin çoğu "dışında" kelimesine yer vermemekte ve bugünkü sınırların Mîsâk-ı Millî sınırları olduğu şek-

linde yanlış bir kanaatin oluşmasına sebep olmaktadır. Aslında Mîsâk-ı Millî'de hedef geniş tutulmuş, fakat şartlar gereği elde edilebilenlerle yetinilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Atatürk'ün Özel Arşivinden Seçmeler, Ankara 1981, s. 113-116; *Atatürk'ün Milli Dış Politikası: Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge (1919-1923)*, Ankara 1992, I, 131-133; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, İstanbul 2001, VI, 159-175; Cevdet Kerim, *Türk İstiklâl Harbi*, İstanbul 1341, s. 28; Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, İstanbul 1991, III, 17-21; Mahmut Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet 1920*, Ankara 1970, s. 80-84; G. Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri* (trc. A. Cemal Köprülü), Ankara 1971, s. 207-209; Mehmet Gönülbol - Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası: 1919-1938*, Ankara 1973, s. 6-12; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Ankara 1998, II, 315-319; Mustafa Budak, *İdealleme Gerçeği: Mîsâk-ı Millî'den Lozan'a Dış Politika*, İstanbul 2002, s. 91-282; Şerafetin Turan, *Mustafa Kemal Atatürk*, Ankara 2004, s. 281-292; *Meclis-i Mebûsan Zabıt Ceridesi* (4. devre. I. fevkalâde toplantı 17 Şubat 1336). Ankara 1992, I, 143-151; Mete Tunçay, "Mîsâk-ı Millî'nin 1. Maddesi Üstüne", *Birikim*, III/18-19, İstanbul 1976, s. 12-16; "Mîsâk-ı Millî (Ulusal Ant) ile İlgili Bazı Belgeler", *Atatürk Haftası Armağanı*, Ankara 1977, s. 17-51; Nejat Kaymaz, "Mîsâk-ı Millî Üzerine Yapılan Tartışmalar Hakkında", *TTK Bildiriler*, VIII/3 (1983), s. 1941-1958; a.m.f., "TBMM'de Mîsâk-ı Millî'ye Bağlılık Andı İçilmesi Konusu", *TT*, IV/19-23 (1985), s. 47-51, 122-126, 177-179, 182-185, 275-280, 338-343; Ahmet Mumcu, "Mîsâk-ı Millî ve Anayasamız", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, I/3, Ankara 1985, s. 813-830; İsmet Parmaksızoğlu, "Mîsâk-ı Millî", *TA*, XXIV, 242-243; Faik Reşit Unat, "Mîsâk-ı Millî (Ahd-i Millî Beyannamesi)", *AA*, I (1945), s. 92-93.

CEVDET KÜÇÜK

MİS'AR b. KİDÂM

(مسور بن كدام)

Ebû Seleme Mis'ar b. Kidâm

b. Zuheyr el-Hilâlî el-Âmirî

(ö. 155/772)

Hadis hâfızı.

Tebeu't-tâbiîn neslindedir. Irak bölgesinin muhaddis ve âlimlerinden olması sebebiyle "şeyhül-İrâk", başının büyüklüğü dolayısıyla "Revâsi" (Ruâsi), gözüne perde indiği için "Ahvel" diye anılmıştır. Dayısı Seleme b. Osman'dan, Avn b. Abdullah, Adî b. Sâbit, Amr b. Mürre, Umeyr b. Saîd, Katâde b. Diâme, Ebû İshak es-Sebîî, Atâ b. Ebû Rebâh gibi muhaddislerden hadis dinlemiştir. Kûfe Mescidi'nde hadis rivayet ettiği belirtilen Mis'ar, henüz ilim yolculuklarının (rihle) yaygınlık kazanmadığı bir dönemde yaşadığı

için hadis öğrenmek üzere yolculuk yapmamış, sadece Katâde b. Diâme'den hadis dinlemek maksadıyla seyahat etmiştir. Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr, ilmine ve dindarlığına hayran olduğu Mis'ar'ı -belki aralarındaki akrabalık bağı sebebiyle- vali tayin etmek istemiş, fakat Mis'ar bu görevi kabul etmemiştir. Hayatı eviyle mes-cid arasında geçtiği söylenen Mis'ar şiiir söyler, hatta bazan namazlardan sonra şiiir okur ve insan nefsinin zaman zaman böyle şeylere ihtiyaç duyduğunu belirtirdi. Hadis rivayeti yanında Kur'an tâlimiyle de meşgul olurdu. Kendisinden hocaları Süleyman b. Tarhân ve İbn İshak ile Süfyân es-Sevrî, Abdullah b. Mübârek, Süfyân b. Uyeyne, Şu'be b. Haccâc, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Vekî b. Cerrâh ve diğerleri rivayette bulunmuştur.

Mis'ar b. Kidâm, 155 (772) yılında Kûfe'de vefat etmiş olup bu tarih 152 (769) ve 153 (770) olarak da zikredilmiştir (İbn Hibbân, VII, 507). Süfyân es-Sevrî, Şîa'dan İbn Hay diye bilinen Hasan b. Sâlih ve Şerîk b. Abdullah'ın, Mürcie'den olduğu gerekçesiyle onun cenaze namazına iştirak etmediği kaydedilir. Talebelerinden Muhammed b. Bişr, Mis'ar'ın 1000 civarında hadis rivayet ettiğini, bunlardan on tanesini dışında tamamını kendisinden yazdığını söylemesine rağmen kaynaklarda onun hadislerini ihtiva eden bir eserinden söz edilmemiş, ancak *Kütüb-i Sitte* başta olmak üzere pek çok kaynakta rivayetleri yer almıştır. Her biri hadis râvisi olan oğullarından Kidâm, Muhammed ve Ahmed sika sayılmış, Abdullah ise Ebû Hâtim er-Râzî tarafından metrükül-hadis diye nitelendirilmiştir. Kardeşi Beşşâr b. Kidâm el-Hilâlî de güvenilir bir râvidir.

Süfyân b. Uyeyne, Ahmed b. Hanbel, Ebû'l-Hasan el-İclî, Yahyâ b. Maîn ve Ebû Zür'a er-Râzî gibi hadis tenkitçileri Mis'ar'ın sika olduğunu belirtmiş; Hişâm b. Urve ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân o devirde Kûfe'de Mis'ar gibi güvenilir bir kişinin bulunmadığını söylemiştir. Şu'be b. Haccâc az hata yaptığı ve ezberi kuvvetli olduğu için ona "mushaf" dendiğini ifade etmiş, görüşlerinin doğruluk ölçüsü kabul edilmesi sebebiyle "mîzân" diye anılmıştır. Ahmed b. Hanbel, Süfyân es-Sevrî ve Mis'ar'dan gelen rivayetlerde teâruz bulunup ihtilâfa düşüldüğünde daha mütkin, hadisi ceyyid ve senedi daha âli olması sebebiyle Mis'ar'ın görüşünün tercih edilmesini gerektirdiğini, hadis hâfızı Hu-reybî de Mis'ar dışında herkesin aleyhinde konuşulduğunu belirtmiştir.